

Dyskurs specjalistyczny w języku obcym w polskiej dydaktyce szkoły wyższej

Jolanta Sujecka-Zajęc
Instytut Romanistyki UW
Rada Koordynacyjna ds. Certyfikacji Biegłości
Językowej UW

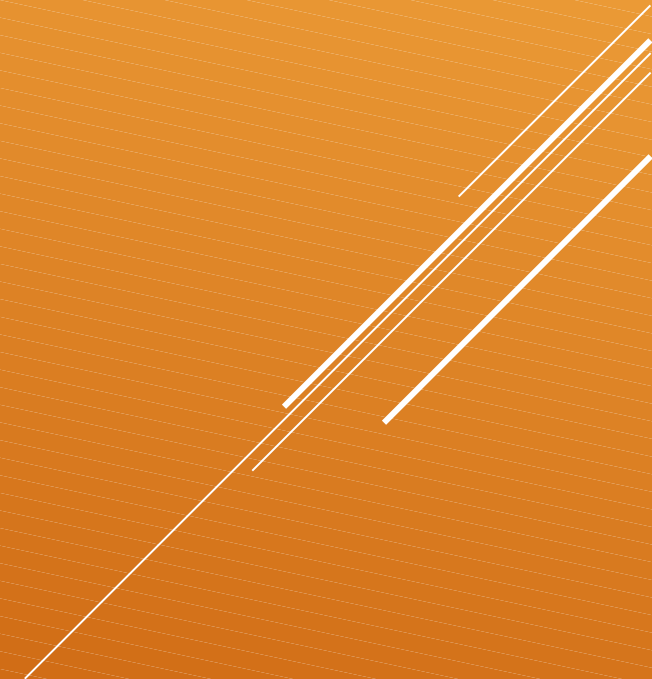
Zajęcia w językach obcych...ale

- ▶ Jak jest rozumiane pojęcie „dyskursu specjalistycznego” wobec języka zawodowego czy języka specjalistycznego? Czym charakteryzuje się dyskurs specjalistyczny w języku obcym?
- ▶ Uczony-badacz w swojej specjalności vs wykładowca akademicki : jakie specyficzne kompetencje językowe i dydaktyczne są niezbędne do prowadzenia zajęć przedmiotowych w języku obcym?
- ▶ Jakie efekty kształcenia są zakładane i jakie sposoby ich weryfikacji?
- ▶ Jak wspierać kompetencje w dziedzinie dyskursu specjalistycznego w języku obcym nauczycieli akademickich?

- ▶ **Emile Benveniste (1966):** „zдания są jednostkami, które nie łączą się ze sobą na tych samych zasadach, co jednostki językowe innych poziomów (fonemy, morfemy, leksemy). Zdanie nie należy więc do dziedziny języka jako systemu znaków, ale do dziedziny dyskursu, w której język funkcjonuje jako narzędzie komunikacji. W tej dziedzinie, zdanie, nie będąc już terminem najwyższego rzędu staje się jednostką dyskursu”
- ▶ **Maria Dakowska (2001:82) :**[dyskurs] „spójny tekst zanurzony sytuacyjnie. W odróżnieniu od tekstu jako zbioru zdań w danym języku, dyskurs jest **strukturalnie zintegrowany z całą sytuacją komunikacyjną**”.
- ▶ „**dyskurs implikuje odniesienie do sytuacji aktu mowy, intencji, celu oraz nadawcy i odbiorcy**” (Labocha za Duszak 1998:15-16).

Dyskurs specjalistyczny
jako jednostka organizacji treści akademickich

- ▶ Wśród głównych **cech konstytutywnych dyskursu specjalistycznego** wymienia się:
 - ▶ - dążenie do znaczeń monosemicznych,
 - ▶ - rozbudowana składnia,
 - ▶ - eliminowanie wyrażeń wartościujących (dyskurs ekspozycyjny),
 - ▶ - struktura wewnętrzna zaznaczona poprzez spójniki i zwroty logiczne,
 - ▶ - odbiorca i nadawca są specjalistami w tej samej dziedzinie lub dziedzinach pokrewnych,
 - ▶ - obecność specjalistycznego słownictwa,
 - ▶ - celem jest : przedstawianie myśli, opisywanie, rozumowanie, formułowanie hipotez,
 - ▶ - podział na dyskurs techniczny, naukowy i zawodowy.

Kompetencja w dziedzinie dyskursu

- ▶ Dyskurs jest całościowym modelem aktu komunikacji, łączącym czynniki językowe i pozajęzykowe i realizującym założenia tekstowe określonych gatunków mowy (genres).
- ▶ Mówiąc o kompetencji w dziedzinie dyskursu definiujemy ją „jako komunikacyjno-interakcyjną kompetencję tekstową”.
- ▶ Dyskurs specjalistyczny jest częścią dyskursu ogólnego, obejmuje on
- ▶ następujące płaszczyzny (Lesiak-Bielawska, 2012):
 - ▶ formalną (językową), sytuacyjną, referencyjną (społeczno-kulturową).
- ▶ Jest on pewną formą realizacji aktu komunikacji językowej, ale uwzględniającym wszystkie jej właściwości: znajomość celu komunikacji, relacje między nadawcą i odbiorcą, znajomość elementów sytuacyjnych, a także znajomość specjalistycznej terminologii, ALE nie profesjolektu.

Uczony-badacz vs nauczyciel akademicki dyscypliny w języku obcym (a właściwie chodzi o angielski)

- ▶ Regis Ritz (2012: 44)
- ▶ „ELF, czyli angielski jako *lingua franca*, z oczywistych względów nie może służyć celom kształcenia akademickiego ani być używany podczas transakcji handlowych. Trudno sobie wyobrazić proces nauczania lub mobilności kadry akademickiej oparty na słabej znajomości języka. Ubogi język- to ubogi poziom nauki! Kaleki język to zła inwestycja”.

▶ Regis Ritz:

▶ Jeżeli uniwersytet decyduje się na język angielski jako język kształcenia, to poziom jego znajomości demonstrowany przez nauczycieli i studentów musi być wysoki. Należy wprowadzić odpowiednie standardy. Rolą uniwersytetu (jako element polityki językowej) jest podnoszenie umiejętności posługiwania się językiem angielskim przez pracowników i studentów. Tylko wtedy angielski stanie się *lingua academica*.

▶

Dlaczego tak trudno? - Nauczyciel

- ▶ Źródłem problemów jest trudność pracy nad i w dyskursie specjalistycznym w języku obcym, czyli w kontekście kulturowym narzuconym przez dany język.
- ▶ J. Bruner (2006:152): „ Kultura charakteryzuje rozwijanie konwencji wyrażania oraz „odczytywania” stanów umysłowych. [...] Konwencje te można odnaleźć nie tylko w mitach i sztukach plastycznych danej kultury, ale również w codziennym zachowaniu, a nawet w zwyczajach językowych”.
- ▶ Dyskurs specjalistyczny jest znakomitym przykładem takiej językowej konwencji, zarówno na płaszczyźnie leksykalnej (terminologia fachowa), składniowej, jak i w zakresie stosowanych gatunków tekstu czy sposobach organizowania treści (użycie konektorów logicznych, hierarchizowanie myśli, budowa kolejnych części tekstu).

Dlaczego tak trudno? – uczący się

- ▶ - specyficzne potrzeby uczących się;
- ↯ Ich poprzednia wiedza;
- ↯ tempo mówienia wykładowcy (zbyt szybkie),
- ↯ artykulacja wykładowcy (niewyraźna),
- ↯ własna nieumiejętność robienia notatek, braki w terminologii specjalistycznej.

ROZWIJANIE KWDS

Jak wspierać kompetencje w dziedzinie dyskursu specjalistycznego w języku obcym nauczycieli akademickich?

- ▶ 1. Cenny jest kontakt z próbkami autentycznych tekstów, sięgnięcie do materiałów wizualnych, nagrań audio i multimedialnych np. z konferencji
- ▶ 2. Uświadomić różnice w organizacji dyskursu ogólnego i specjalistycznego przez porównanie genrów
- ▶ 3. Analiza specyfiki dyskursu specjalistycznego opiera się na :
 - ▶ - określeniu odbiorcy tekstu i ustaleniu jego wiedzy fachowej „wyjściowej” dla lepszego przekazu intencji komunikacyjnej;
 - ▶ - stopnia nasycenia tekstu terminologią fachową;
 - ▶ - organizacji wewnątrztekstowej – np. numerowane akapity lub swobodna narracja, kolejność treści i sposób jej organizacji powierzchniowej i głębokiej;
 - ▶ - konstrukcje morfosyntaktycznej np. użycie trybów i czasów (w narracji – szeroka gama czasów i trybów, w dyskursie specjalistycznym – przewaga jednego –najczęściej teraźniejszego, czasu
 - ▶ - stopień emocjonalności tekstu – w dyskursie specjalistycznym zredukowany do minimum lub nieobecny

Tekst 1

- ▶ La petite Céline Mavet, la dernière greffée du coeur française, la plus jeune – elle avait treize ans – n’a pas souffert. Le matin du vendredi 7 septembre, alors que le Pr Daniel Guilmet, qui l’avait opérée, n’avait plus d’espoir, elle souriait, protestait contre la routine de la piqûre quotidienne.
- ▶ “Pas de douleurs, pas de sensations, d’étouffement, comme chez les grands cardiaques. Simplement des syncopes, de soudaines pertes de conscience, comme une lampe qui s’éteint. Au réveil, elle ne se rendait pas compte de ce qui lui était arrivé. Elle en a eu quatre dans la journée. Elle ne s’est pas réveillée de la dernière.
- ▶ Elle est morte, vingt-huit jours après l’opération qui devait la sauver, victime d’une crise de rejet. Et cette issue tragique, après les espoirs démesurés qu’avaient fait naître les débuts de sa convalescence, semble donner raison à la majorité des grands cardiologues français, qui, dans l’état présent des recherches, condamnent la greffe cardiaque. A commencer par l’ancien patron du Pr Guilmet, le Pr Charles Dubost. Il avait fait pratiquer des greffes cardiaques dans son service, en 1968. Il y a renoncé « tant qu’on n’aura pas résolu le problème de rejet ».
- ▶ L’être humain n’est pas une machine dont les pièces seraient interchangeable. Il a sa personnalité, non seulement morale, mais physiologique. Et l’organisme s’insurge contre toute intrusion d’un corps étranger, ses cellules se mobilisent pour le détruire et le rejettent, même s’il s’agit d’un organe indispensable à sa propre survie.

Tekst 2

- ▶ Après une période d'enthousiasme suscitée par la première tentative effectuée chez l'homme par Barnard le 3 décembre 1967 (103 transplantations en 12 mois), les échecs nombreux et souvent très précoces ont engendré une légitime vague de scepticisme.
- ▶ Certaines équipes cependant, en particulier celle de Shumway, n'en continuèrent pas moins leurs efforts. En janvier 1973, l'université de Stanford pouvait faire état de 48 transplantations sur un peu plus de 200 cas mondiaux.
- ▶ De l'analyse des travaux de Shumway plusieurs conclusions peuvent être tirées :
- ▶ 1. les taux de survie se sont progressivement améliorés : en 1971 sur 26 transplantations, la survie était de 38% à un an et 39% plus de deux ans. Sur 48 malades dont fait état la dernière statistique, 25, soit plus de la moitié, survivent plus de trois mois et ont ainsi passé le cap critique des premières semaines. Compte tenu des échecs inhérents à la technique opératoire et inévitables au début de cette chirurgie, on peut admettre qu'actuellement plus d'un opéré sur deux survivra au-delà d'un an.
- ▶ 2. La plupart des décès surviennent les trois premiers mois d'insuffisance cardiaque par hypertension pulmonaire, de rejet et de complication infectieuses. Au-delà de ces délais, 75 % des malades survivent un an, deux tiers deux ans et plus du quart trois ans. En raison d'une sélection naturelle, d'une meilleure tolérance du receveur, la mortalité diminue considérablement au-delà de deux ans. Certains malades dont celui opéré par Henty et coll. sont en vie depuis plus de quatre ans.
- ▶ 3. Ces taux de survie sont à mettre en parallèle avec l'évolution spontanée des cardiopathies relevant de la transplantation. Sur 20 malades qui n'ont pu avoir la transplantation envisagée dans la série de Shumway, la survie était en moyenne de 30 jours et n'excédait pas 95%.

Wykład – między ekspozycją a interakcją

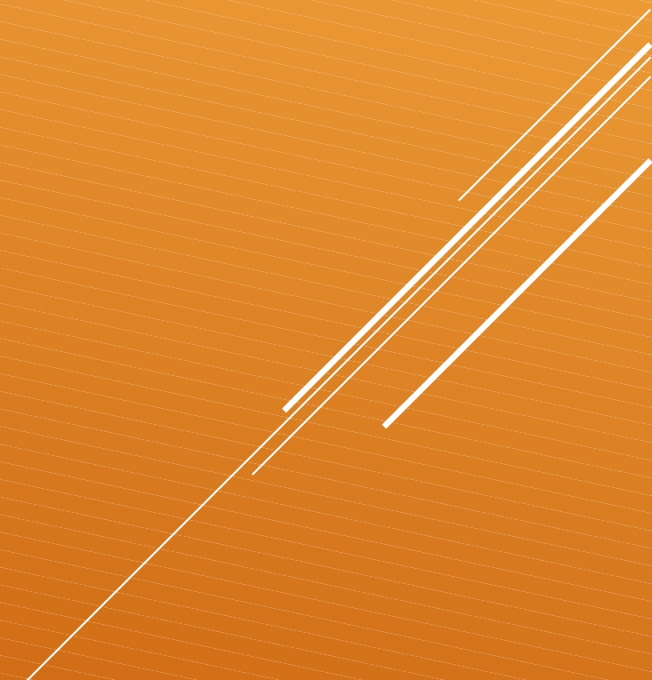
▶ (Mangiante, Parpette, 2011:63):

▶

▶ Bon alors/pour aujourd'hui on va donc terminer /le chapitre4// bien alors petit rappel sur ce qu'on a fait la semaine dernière/pour les happy fews/donc je pense qu'on est dans la partie 1-2//bon 1 partie 1-1//je vous rappelle la perspective du chapitre// donc /encore une fois/ce qu'on cherche à comprendre/c'est//bon c'est un phénomène dont on a parlé à plusieurs reprises/c'est le phénomène du chômage persistant//hein cette idée que quoi qu'on fasse quoi qu'il arrive/depuis les années 70/on a toujours un taux de chômage qui est en général en France en tout cas/supérieur à 8%.

Czyli jak wspierać?

- ▶ - językoznawcze opisy dyskursu specjalistycznego np. w języku angielskim wraz z jego specyfiką w zakresie danej dziedziny;
- ▶ - rozwijanie terminologii fachowej we właściwym jej kontekście komunikacyjnym;
- ▶ - rozwijanie aspektu interaktywnego wykładu akademickiego poprzez nieustanne doskonalenie języka ogólnego w jego płynności, odpowiedności stylistycznej i leksykalnej;
- ▶ - rozwijanie i wspieranie umiejętności multimedialnych - wyszukiwanie materiałów autentycznych, korzystanie z platform multimedialnych, z zasobów internetu;
- ▶ - mobilność i wymiana nauczycieli akademickich z danej dyscypliny, możliwość obserwacji bezpośredniej takich zajęć w innym kontekście.

Podsumowanie

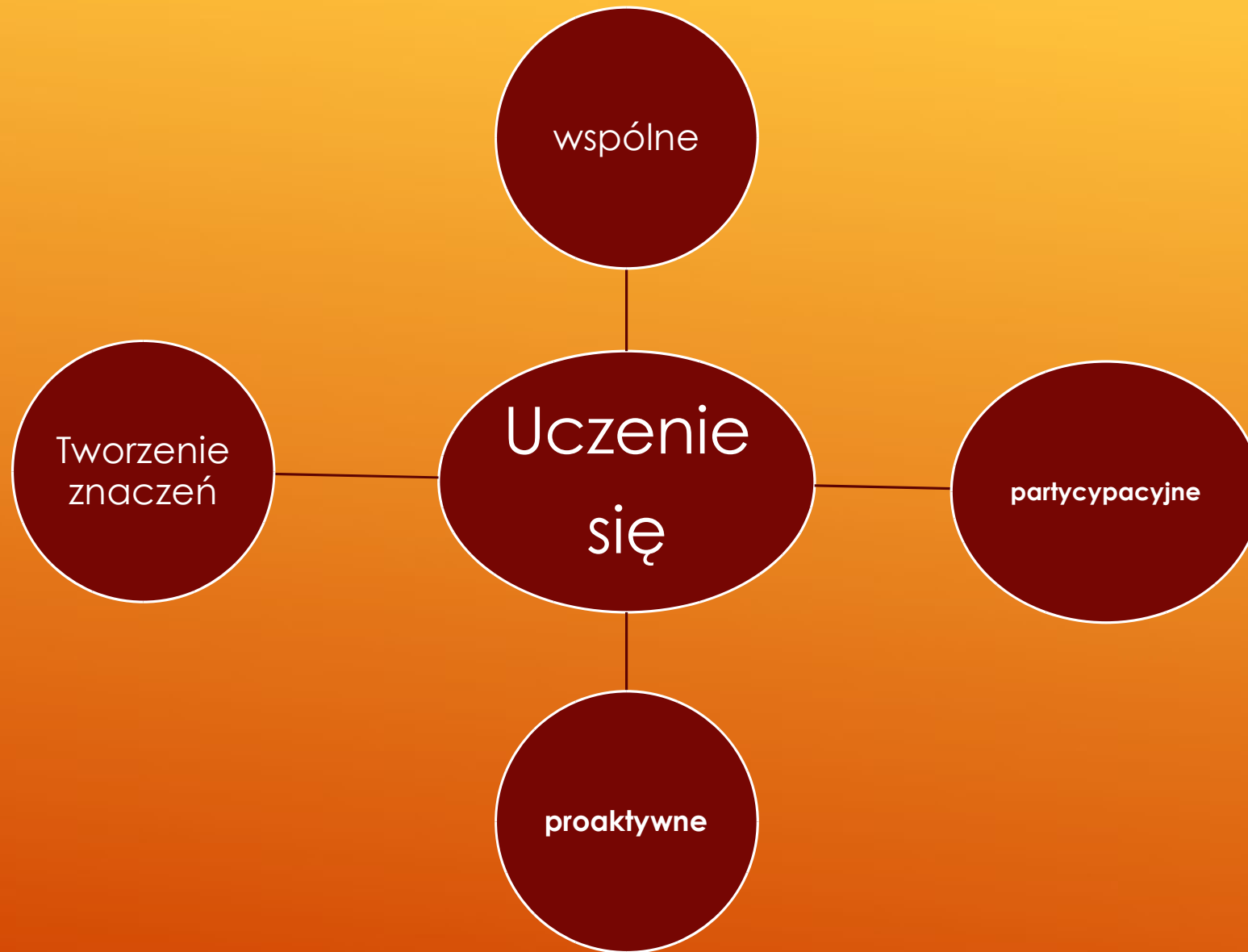
- ▶ Jaka jest istota kompetencji w dziedzinie dyskursu specjalistycznego w języku obcym, której oczekujemy po wykładowcy?

- 1. dyskurs specjalistyczny to bardzo złożona konstrukcja, a nie „przeniesienie” treści specjalistycznych z J1 do J2,
- 2. chodzi o głęboką reorganizację struktury myślowej i pojęciowej wyrażonej w J2.
- 3. Dyskurs specjalistyczny osadzony jest w dyskursie ogólnym, zatem nie można zapominać o swobodzie, jaką powinno się dysponować w tym zakresie w języku obcym (poziom C1 i C2). Dyskurs specjalistyczny jest bowiem specyficzną „nadbudową” dyskursu ogólnego osadzoną we właściwym jej kontekście tekstowym i społecznym (nadawcy, odbiorcy).

Podsumowanie

- ▶ Jaka jest istota kompetencji w dziedzinie dyskursu specjalistycznego w języku obcym, której oczekujemy po wykładowcy?

- 1. dyskurs specjalistyczny to bardzo złożona konstrukcja, a nie „przeniesienie” treści specjalistycznych z J1 do J2,
- 2. chodzi o głęboką reorganizację struktury myślowej i pojęciowej wyrażonej w J2.
- 3. Dyskurs specjalistyczny osadzony jest w dyskursie ogólnym, zatem nie można zapominać o swobodzie, jaką powinno się dysponować w tym zakresie w języku obcym (poziom C1 i C2). Dyskurs specjalistyczny jest bowiem specyficzną „nadbudową” dyskursu ogólnego osadzoną we właściwym jej kontekście tekstowym i społecznym (nadawcy, odbiorcy).

Elementy bibliografii

- ▶ **Bruner J.**, (2006), *Kultura edukacji*, Kraków: Universitas.
- ▶ **Cholewa J.**, (2013), Nauczanie języków specjalistycznych wczoraj i dziś [w:] *Języki Obce w Szkole* n. 4, Warszawa: FRSE, s. 75-8-.
- ▶ **Lesiak-Bielawska E.D.**, (2012), *Nauczanie podstawowej anglojęzycznej terminologii muzycznej w formie blended learningu - wyniki badań* [w:] *e-mentor* n. 4(46), <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/46/id/952>, dostęp: 10.03.2014.
- ▶ **Mangiante J.M., Parpette Ch.** (2011), *Le francais sur objectif universitaire*, Grenoble : PUG.
- ▶ **Komorowska H., J. Zajęc** (red) (2012), *Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie*, Warszawa: FRSE.
- ▶ **Zajęc J.** (2005) *Dydaktyka języków obcych a kształcenie kompetencji w dziedzinie dyskursu* [w:] tomie pokonferencyjnym *Język trzeciego tysiąclecia III*, Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, Kraków, s. 335-344.
- ▶ **Zajęc J.** (2006) *Pragmatyczny wymiar dyskursu konwersacyjnego* [w:] *Kwartalnik Pedagogiczny nr 4*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, ss. 75-91.

